
PWYLLGOR IAITH, 23.04.15

Yn bresennol: Y Cynghorydd Gweno Glyn (Cadeirydd).

Y Cynghorwyr: Craig ab Iago, Tom Ellis, Alan Jones Evans, Alwyn Gruffydd, Siân Gwenllian, Charles Wyn Jones, Eric Merfyn Jones, Eirwyn Williams, Elfed Williams, Gruffydd Williams a Hefin Williams.

Hefyd yn bresennol: Y Cynghorwyr Ioan Thomas (Aelod Cabinet – Y Gymraeg) a Mair Rowlands (Aelod Cabinet – Plant a Phobl Ifanc).

Swyddogion: Debbie Williams Jones (Rheolwr Gwasanaeth Democrataidd (a Iaith)), Ian Jones (Uwch Reolwr Datblygol) ac Eirian Roberts (Swyddog Cefnogi Aelodau a Chraffu).

Ymddiheuriad: Y Cynghorydd Elwyn Edwards.

1. DATGAN BUDDIANT PERSONOL

Ni dderbyniwyd datganiad o fuddiant personol gan unrhyw aelod oedd yn bresennol.

2. COFNODION

Llofnododd y Cadeirydd gofnodion y cyfarfod diwethaf o'r pwyllgor hwn a gynhaliwyd ar 29 Ionawr, 2015 fel rhai cywir.

3. CYFLWYNIAD GWASANAETH

Derbyniwyd cyflwyniad gan yr Uwch Reolwr Datblygol ar y defnydd o'r Gymraeg o fewn canolfannau hamdden Gwynedd. Ymhelaethwyd ar y gweithlu, marchnata, hysbysebu, y defnydd o gyfryngau cymdeithasol a gwefan newydd y Cyngor, y dyfodol, modelau rheolaethol a heriau allweddol.

Cafwyd trafodaeth o gwmpas y cwestiynau / sylwadau canlynol gan aelodau:-

- Yr angen i wneud yn glir i staff y canolfannau hamdden bod rhaid i unrhyw bosteri, ayb, a osodir ar y byrddau hysbysebu cymunedol fod yn ddwyieithog, neu'n Gymraeg yn unig.
- Y ffaith nad yw'r feddalwedd yn caniatáu i ffrwd gwybodaeth y Cyngor ar Trydar ymddangos yn Gymraeg yn gyntaf.
- Yr angen i ddarganfod faint o'r 296 o staff y gwasanaeth sy'n siarad Cymraeg yn gwbl rugl a chytunodd yr Uwch Reolwr Datblygu fod hyn yn fater i edrych i mewn iddo.
- Y defnydd o'r Gymraeg yng nghaffis y canolfannau hamdden.
- Y gofynion ieithyddol wrth ymgeisio am swyddi yn y canolfannau hamdden.
- Yr angen i sicrhau bod grwpiau a chlybiau chwaraeon sy'n llogi'r canolfannau hamdden hefyd yn cynhyrchu llythyrau i rieni, taflenni gwybodaeth, ayb, yn ddwyieithog. Awgrymwyd cysylltu â'r canolfannau i holi pa fathau o grwpiau sy'n llogi'r cyfleusterau a beth yw eu polisiâu gan gynnig cefnogaeth iddynt drwy Hunaniaith. Cytunodd yr Uwch Reolwr Datblygol i drafod y mater ymhellach gyda'r Rheolwr Gwasanaeth Democrataidd (a Iaith).

- Y defnydd o derminoleg anodd. Nodwyd na ddymunid gweld pobl yn peidio defnyddio'r Gymraeg oherwydd nad yw'r derminoleg ganddynt a bod siarad Cymraeg, gan ddefnyddio rhai termau Saesneg, yn well na pheidio siarad Cymraeg o gwbl. I'r gwrthwyneb, pwysleiswyd ei bod yn bwysig bod y staff yn dysgu'r derminoleg yn Gymraeg a thrwy hynny'n dangos esiampl i eraill.

4. ADRODDIAD YR AELOD CABINET – Y GYMRAEG

Cyflwynwyd – adroddiad llafar yr Aelod Cabinet – Y Gymraeg, yn manylu ar ddatblygiadau diweddar o fewn y maes, gan gynnwys cyfarfodydd gyda chynrychiolwyr y Cyngor ar Fwrdd Cartrefi Cymunedol Gwynedd a Phrif Weithredwr CCG, digwyddiad gyda Menter Iaith Bangor a'r bwrllwm gyda'r Siarter Iaith a'r cynnydd ar brosiectau'r Cynllun Strategol.

Trafodwyd y materion a ganlyn:-

(A) Gweithrediad Polisiâu Iaith

Nodwyd:-

- Y croesawid y ffaith bod yr Aelod Cabinet wedi cael cyfarfod gyda Phrif Weithredwr Cartrefi Cymunedol Gwynedd i drafod penderfyniad Bwrdd Cartrefi Cymunedol Gwynedd i beidio cynnwys y Gymraeg fel sgil hanfodol ar gyfer dwy o'i uwch swyddi, ond bod angen i'r Cyngor edrych arno'i hun hefyd, gan iddo benodi dau aelod annibynnol di-gymraeg ar y Pwyllgor Safonau'n ddiweddar.
- Bod mater y penodiadau ar y Pwyllgor Safonau wedi'i gyflwyno i'r Cyngor llawn fel 'fait accompli'.
- Nad oedd y mater CCG wedi'i ddatrys a bod angen atgoffa cynrychiolwyr y Cyngor ar wahanol gyffwrdd o bwysigrwydd cadw at y polisi iaith.

PENDERFYNWYD anfon neges at y Swyddog Monitro yn datgan bod y pwyllgor hwn yn anfodlon gyda'r penodiadau ar y Pwyllgor Safonau a'r ffordd y cafodd y mater ei gyflwyno i'r Cyngor llawn ac yn gofyn am adroddiad i'r cyfarfod nesaf ar y broses a'r gofynion ynghlwm â phenodi aelodau annibynnol ar y pwyllgor.

(B) Siarter Iaith Ysgolion Uwchradd

Mewn ymateb i ymholiad, rhoddodd y Rheolwr Gwasanaeth Democrataidd (a iaith) grynodedeb byr ar gynnydd y prosiect hyd yma.

PENDERFYNWYD gofyn i'r Rheolwr Gwasanaeth Democrataidd (a iaith) roi cyflwyniad i'r pwyllgor yn eu cyfarfod nesaf ar waith ymchwil Trywydd i ddefnydd anffurfiol o'r Gymraeg yn ysgolion uwchradd y sir, yn cynnwys amlinelliad o'r rhaglen waith a'r amserlen.

(C) Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg

Mynegwyd ymdeimlad o rwystredigaeth bod yr Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg yn cymryd cyhyd a rhoddodd y Rheolwr Gwasanaeth Democrataidd (a iaith) amlinelliad o'r camau hyd yma a'r camau i ddod gan esbonio'r rhesymau am y llithriad. Nodwyd ei bod yn bwysig bod aelodau'r pwyllgor hwn yn cael cyfle i gyflwyno sylwadau ar argymhellion yr ymchwiliad. Nodwyd mai ymchwiliad a gomisiynwyd gan y Pwyllgor Craffu Gwasanaethau ydoedd, ac y byddai modd

cyflwyno adroddiad terfynol yr Ymchwiliad Craffu Addysg Gymraeg gerbron y Pwyllgor Iaith ym mis Hydref, wedi iddo gael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Craffu Gwasanaethau ym mis Medi.

(CH) Gosodiadau Tai Cymdeithasol (mater a drafodwyd yng nghyfarfod 26 Mehefin, 2014)

Cyfeiriwyd at ymateb y Gweinidog Cymunedau a Threchu Tlodi i lythyr y Gwasanaeth Tai yn nodi sylwadau a phryderon yr aelodau (a ddosbarthwyd yn union o flaen y cyfarfod) a holwyd a fyddai modd ymchwilio i sut mae'r Tîm Opsiynau Tai yn gosod tai ac oes modd gwrthio o fewn y ddeddf er mwyn creu canllawiau sy'n gryfach o ran yr amod lleol.

(D) Gwefan newydd y Cyngor

Mewn ymateb i ymholiad, cadarnhaodd yr Aelod Cabinet na ddylai unrhyw un sy'n defnyddio gwefan newydd y Cyngor gael ei gyfeirio'n awtomatig i'r ochr Saesneg, ond petai gan unrhyw aelod dystiolaeth o hynny, y byddai'n barod iawn i edrych i fewn i'r mater.

(DD) Gohebiaeth

Pwysleisiwyd pwysigrwydd rhoi'r Gymraeg yn flaenaf ar bob gohebiaeth.

(E) Y Defnydd o'r Gymraeg mewn Cyfarfodydd

Pwysleisiwyd pwysigrwydd cyfarwyddo aelodau a swyddogion i siarad yn Gymraeg mewn cyfarfodydd. Nodwyd bod yr Ymchwiliad Iaith yn edrych i mewn i'r union fater hwn.

5. DIWEDDARIAD AR SAFONAU'R GYMRAEG

Cyflwynwyd – adroddiad y Rheolwr Gwasanaeth Democrataidd (a iaith) yn cyflwyno diweddariad ar yr amserlen a'r camau nesaf o osod gofynion Safonau'r Gymraeg ar sefydliadau.

Yn ystod y drafodaeth, nodwyd:-

- Nad oedd yna unrhyw gyllideb ychwanegol yn dod gyda'r gofyn i gydymffurfio â'r safonau ond bod Llywodraeth Cymru wedi ceisio amcangyfrif y gost o osod safonau ar gyrrff.
- Nad oedd y safonau'n cynnig her i Gyngor Gwynedd, ac eithrio'r her o gyflawni llawer o waith cofnodi ychwanegol, a gosod cyfundrefnau mewn lle. 'Roedd y gwaith ei hun yn digwydd yn gwbl naturiol yn y Cyngor hwn ac 'roedd hynny wedi'i gyfleu i'r Comisiynydd.
- Bod cydymffurfiad y Cyngor hwn â'i safonau ei hun yn llawer uwch na'r hyn a bennir gan y safonau newydd a rhaid sicrhau bod y Cyngor hwn yn cadw at y safonau uwch hynny.
- Bod Llywodraeth Cymru yn ystyried bod cynaliadwyedd cymunedol yn cynnwys diogelu buddiannau'r iaith Gymraeg mewn cymunedau lle ceir canrannau uchel o siaradwyr Gymraeg, ond ni wneid digon o ddefnydd o hynny i hyrwyddo'r Gymraeg yng Ngwynedd.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

6. CWYNIION IAITH

- (A) Cyflwynwyd – adroddiad Yr Uwch Reolwr Democratiaeth a Chyflawni ar gŵyn ynglŷn â gwendid mewn darpariaeth Gymraeg gan Cyd-Cymru y mae'r Cyngor yn cyfeirio trigolion atynt i geisio arbed costau ynni cartref.

Nodwyd ymhellach fod cwyn arall wedi dod i law ynglŷn â derbyn ffurflen Saesneg yn unig gan un o adrannau'r Cyngor. Nodwyd y disgwyliid ymateb gan y gwasanaeth ac y byddai'r gŵyn yn ymddangos yn yr adroddiad i'r cyfarfod nesaf.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

- (B) Cyflwynwyd – adroddiad yr Uwch Reolwr Democratiaeth a Chyflawni yn diweddarau'r aelodau ar y cwynion am weithrediad Cynllun Iaith Cartrefi Cymunedol Gwynedd.

Nodwyd ymhellach y byddai Prif Weithredwr Cartrefi Cymunedol Gwynedd yn cyfarfod Hunaniaith ar 1 Mai i drafod y Gymraeg a chyfleoedd i gydweithio a byddai modd i ddirprwyaeth o'r pwyllgor hwn gyfarfod gyda CCG hefyd.

Yn ystod y drafodaeth, nodwyd:-

- Y cafwyd addewid, ar adeg trosglwyddo stoc tai'r Cyngor i Gartrefi Cymunedol Gwynedd, y byddai'r cwmni yn cadw at Bolisi iaith y Cyngor hwn.
- Y gellid awgrymu i'r cwmni fod y personau a benodwyd i'r ddwy swydd dan sylw yn cael cefnogaeth i ddysgu'r Gymraeg.
- Bod Deddf yr Iaith Gymraeg 1993 a hawliau'r Comisiynydd yn y sector wirfoddol yn rhy wan.
- Nad Polisi Iaith CCG oedd y broblem, ond yr eithrio ohono a'r ffaith bod hynny'n agor y drws i gyrff eraill yn y sector wirfoddol wneud yr un peth.
- Nad oedd unrhyw un yn cynrychioli'r Cyngor hwn ar Fwrdd Cartrefi Cymunedol Gwynedd, ond yn hytrach, 'roeddent wedi'u hapwyntio gan y Cyngor i fod ar y Bwrdd yn rhinwedd y ffaith eu bod yn gynghorwyr.
- Bod dyletswydd ar y cynghorwyr hynny i adlewyrchu polisïau a safbwyntiau'r Cyngor hwn yng nghyfarfodydd cyrff allanol.

PENDERFYNWYD aros i weld adroddiad y Comisiynydd ar ei hymwneud diweddar gyda Chartrefi Cymunedol Gwynedd cyn ystyried pa gamau pellach i'w cymryd.

7. YMGYNGHORIAD CYHOEDDUS AR GYNLLUN ADNAU'R CYNLLUN DATBLYGU LLEOL AR Y CYD

Cyfeiriodd y Rheolwr Gwasanaeth Democratiaidd (a iaith) at y datganiad ar y rhaglen gan Gylch yr Iaith ynglŷn â'r Cynllun Adnau gan egluro y cafwyd cyngor cyfreithiol bod cytuno'r ymateb i'r oll o'r sylwadau ar y Cynllun Adnau wedi ei ddirprwyo yn benodol i'r Pwyllgor Polisi Cynllunio ar y Cyd gan y Cyngor hwn a Chyngor Sir Ynys Môn. Gan y Cydbwyllgor yn unig 'roedd yr hawl i ymateb yn y broses statudol ar y sylwadau hyn. 'Roedd hyn yn rhan o broses statudol ynghlwm â chynhyrchu'r Cynllun ac 'roedd ymrwymadau cytundebol a chyfreithiol ynghlwm â'r drefn yma. Gan hynny, ni allai'r Pwyllgor Iaith ond gweithredu o fewn ei gylch gorchwyl oedd wedi'i osod yng Nghyfansoddiad y Cyngor.

PENDERFYNWYD

- (a) Derbyn datganiad Cylch yr Iaith ynglŷn â'r Cynllun Adnau er gwybodaeth yn unig.
- (b) Cyflwyno ymateb y Cyngor i'r sylwadau ieithyddol ar y Cynllun Adnau i'r pwyllgor hwn er gwybodaeth maes o law.

8. YMCHWILIAD IAITH – Y DEFNYDD O'R GYMRAEG MEWN CYFARFODYDD ALLANOL

Cyflwynwyd – adroddiad yr Uwch Reolwr Democratiaeth a Chyflawni yn diweddarau'r aelodau ar waith yr ymchwiliad.

Yn ystod y drafodaeth, cyfeiriwyd at y ffaith bod rhai cynghorau cymuned yn darparu ac yn talu am wasanaeth cyfieithydd yn eu cyfarfodydd tra bo eraill yn disgwyl i siaradwyr digymraeg ddod â'u cyfieithydd eu hunain yno. Nodwyd y dylai ymgeiswyr am seddau ar gynghorau cymuned fod yn ymwybodol o bolisi iaith y Cyngor dan sylw.

PENDERFYNWYD nodi cynnwys yr adroddiad.

Dechreuodd y cyfarfod am 10.00am a daeth i ben am 12.15pm.